

!!!

Man hører så ofte sagt og ser det enda oftere på trykk i Quislingpressen at denne krig er en kamp mellom et kommunistisk og et nazistisk Europa, og at alle, hvor de enn er og hvilket folk de enn tilhører, må ta parti og velge mellom et av disse to system. Altså må vi nordmenn også treffe vårt valg og stille oss opp i rekken på den front hvor både vår og hele verdens skjebne i disse måneder skal avgjøres.

Før vi går over til å ta standpunkt er det imidlertid et par spørsmål som må klargjøres først. Og de er såpass betydningsfulle at de for oss nær sagt gjelder være eller ikke være som statsbærende folk. For det første: Hvorfor har den norske hjemmefront nå i tre og et halvt år kjempet sin kamp mot nazismen? Og for det annet: Hvorfor har demokrattiet i utvidet forstand så dype røtter i Norge at vi meget tidlig kom i en særstilling i forhold til hele det øvrige Europa? Vi tar det siste først. Og det er da sannsynlig at den demokratiske utvikling er et resultat av folkets samfunnsyn og hele sosiale innstilling med den liberale individualisme som den store dominant. For å få dette bekreftet behøver man bare å slå opp i den første beste lærebok i Norges historie. Når vi tok kampen opp mot nazismen med de få, og som det syntes, utilstrekkelige midler vi rådet over, var årsaken både den enkle personlige og den historiske: vi ville ikke utslette oss selv i et totalitært system. Vi ville ikke for, og vi vil ikke nå, fordi det både er vår ubestridelige rett som nordmenn, vår plikt som mennesker og vår uttrydelige tilbøyelighet som tre millioner jeg'er. Dette være sagt til enhver representant for de totalitære systemer, hvilken farge han så enn måtte bære, ikke minst til den som går med et misforstått solkos på jakkeoppslaget. Etter dette viser det seg jo at vi allerede har valgt som vi måtte. Og betyr dette valg vår undergang som nasjon, nåvel, mellom in libertatem mori quam in servitute vivere, bedre å dø i frihet enn å leve i trelldom.

Foreløpig tror vi imidlertid ikke at det bare eksisterer dette enten eller for det norske folk, like lite som vi tror at det ene av de to systemer er redningen for oss i forhold til det annet. Begge er de vokset fram av industrialisme og klasseutsettelse om enn den måte som de vil løse motsetningsproblemene på tilsynelatende er nokså forskjellige. Da fjerdestanden i tette og massive kolonner begynte sin fremmarsj i samfunnet og fra å bety ingenting ble en maktfaktor av største verdi, var de politisk ærgjerrige som håpet på å nå til topps ved å stille seg som fjerdestandens førere, straks på pletten. Nå ble det jo etterhånden klart for enhver at både den enorme tekniske utvikling og de nye lag av folket som trådte fram, måtte føre til en fullstendig omlegging av hele det gamle system. Men måten hvorpå denne omlegging skjedde, ble det prinsipielle skille mellom nasjonene. I Russland fikk de revolusjonære kommunister overtaket både på grunn av de særegne forhold i landet og de tidligere styrendes ansvarsløse framferd overfor folk og stat, og også med støtte av ganske spesielle trekk i den russiske folkekarakter. Revolusjonen i Russland kom som den naturlige konsekvens av mange generasjoners uforstand og vanskjøtsel av sine soleklareste plikter.

Tyskland var derimot i løpet av de siste 50 år for forrige verdenskrig vokset til en moderne europeisk stat som etter all fornuftig beregning hadde en stor epoke foran seg - hvis det da ikke ødela seg selv ved sin usalige militarisme. Krigen og den såkalte revolusjon gjorde en brå slutt på hele denne løfterike utvikling og la landet åpent for en hel rekke politiske spekulanter. Det tyske folk måtte betale dyrere lærepenger enn noen annen europeisk nasjon i nyere tid. Men dessverre for det selv og oss alle lærte det absolutt ingenting, og den republikk som aldri burde vært innført, ble en fiasko fra første stund. Adolf Hitler kokte så sammen den nazistiske ideologi av ingredienser fra Marx, satte til litt gammeltestamentlig mystikk og rasefanatisme, noen dråper germanistisk romantikk fra keisertiden, appellerte til prøysserånden og

junkertradisjonen, og klemte på. Sine ledende idéer på utenrikspolitikens område fikk nazismen fra en svensk professor i Göteborg og en tysk general i München. Og så reiste den seg under terror og tvang, den bølge som en dag skulle forårsake så katastrofale ødeleggelser over hele vår verdensdel at store deler av Europa kanskje aldri helt kan overvinne dens ettervirkninger. Hitler forsøkte også å gjennomføre en sosialisering av Tysklands jord og industri, men måtte gi opp - av hensyn til sine innflytelsesrike hjelpere og venner.

I Norge som i de fleste av vestens land fulgte vi en annen linje. Vi fulgte utviklingslinjen, den hvorved samfunnet gradvis ble omformet av de nye faktorer og hvor de nye krav og den nye tids mentalitet langsomt fikk gjennomtrengte det hele folk. Men hvor man også etterhvert lærte å se og sette pris på de store verdier som den foregående tid hadde opparbeidet. Blant disse kom i første rekke individets rett overfor staten og statens uavgjengelige plikt til å respektere denne rett med alle de privilegier den førte med seg. Omkring denne bærende midtsøylen samlet seg organisk en hel rekke kulturelementer som for oss er uatskillelig forenet ikke bare med vårt samfunn, men med alt hva vi forstår med et menneskeverdig liv. I korthet kan det uttrykkes på så mange måter. Her velges en uttalelse av kirkeminister Hjeltnes ved Nationalteaterets jubileumsfest i september 1939. Han sa: "Teateret vil svikte sin store oppgave i vårt folk hvis det noen gang tillater oppartipolitiske hensyn får gripe bestemmende inn i dets program". Så skrev statsråd Hjeltnes. Taler ble på hans vegne fremført av en annen. Disse ord skal minnes som et uttrykk for hvor dypt den liberale individualistiske innstilling på tross av alle partimotsetninger allikevel er rotfestet hos oss.

At vi også hadde våre skavanker å trekkes med er velkjent nok. Men det er utelukkende feil som etterhånden kan rettes. Og skulle vi da på grunn av disse lett løyefallende feil kaste overbord de store fordeler vi gjennom lange tider har kjempet oss fram til, for å søke inn i de totalitære staters nødhavn! For alvor kommer det aldri på tale. Og skulle det mot all formodning bli nødvendig å kjempe enda en frihetskamp, ville vi gjøre det også. Og seire. Vær viss på det. Vårt statssamfunn er altfor verdifullt og rommer altfor meget av oss selv til at vi vil bytte det mot politikk og terrorregime i noen form. Heldigvis er også de fleste av oss for fornuftige til å tro på det ene menneskes ufeilbarlighet fremfor de andre og til å godta flere usannheter enn de som strengt tatt er nødvendige for å gjøre livet menlunde tålelig menneske og menneske imellom. Selv når det gjelder Tyskland har vi uttalelser nok som peker i den bestemte retning at tenkende del av folket også der tok avstand fra det totalitære system, noe som også de tyske konsentrasjonsleire har kunnet fortelle oss om. De erfaringer vi selv har gjort i dette forløpne krigsår skal såviss heller ikke bidra til å stimulere vår begeistring for systemet!

Men bortsett fra hva vi mener om denne statsform og vår uovervinnelige motvilje mot den, hvis den nå allikevel er tidens egen løsning av de problemer vi arbeider med, hva så? Ja, da kan et folk på tre millioner med sin aller beste vilje ingen ting utrette. For det første er å si til dette at det foreløpig bare er en påstand fra de totalitære systemers egne tilhengere, og hittil har vi fra de fleste av dem sett langt mere knyttneve enn logikk. Sant nok - systemet er så enkelt, så populært i hele sin utforming at det tydelig er beregnet på å gå i de mindre reflekterende som den eneste absolutte sannhet. Her ligger selvsagt en betydelig fare. Men heldigvis er den praktiske utøving av teorien også en side av saken. Og etter noen års slaveri under staten, det vil si partiet og dets organer, begynner det store flertall å lengte etter et liv hvor også deres egne interesser og behov får en viss eksistensberettigelse. Systemet er intet annet enn et lite mindretalls forsøk på å tilrane seg makten ved å framkalle en isnende og håpløs

krig for å oppnå en slik lykke, er varviddet så himmelropende at den gamle verden når som helst kan stille seg under formynderskap av den første, den største idet. Så galt er det nå heldigvis ikke. Et folk fører alltid en krig for frihet, høyt bortsett fra førerens personlige ærgjerrighet. Det har de gjort siden de nasjonale araber erstattet den omvandrende lalsoldat, og under enhver krig måtte derfor folkene stimuleres med gyldne løfter for fremtiden. Så har også vært tilfellet i de siste år. Alt som kunne stimulere til øket anstrengelse har vært fremført. Det meste er bare talenåter og en del av løftene lar seg slutt ikke innfri etter den enorme ødeleggelse som store deler av Europa har vært gjenstand for. Men et øg annet krav må imidlertid kommes hvis man vil sammenbrudd og katastrofe, og de går allie i motsatt retning av en enda trængere tvangstrøye, fordi de er krav fra mennesker som har lidt mere og kjøpt sin livsrett dyrere enn deres forfedre noen gang drømte om, ikke bare her hos oss, men over hele Vest-Europa vil det bli meget risikabelt både å proklamere seg og å opptre som diktator etter denne krig.

NYHETENE FRA LONDON SØNDAG AFTEN 18. 30.

Tremannsmøtet. Moskva kringkaster på det første fordrag morgent at marskalk Stalin har møtt president Roosevelt og statsminister Churchill i Teheran, og i dag meldes at møtet er avsluttet og at Stalin er vendt tilbake til Moskva. Det er første gang de tre statsmenn møtes, det er første gang Roosevelt har møtt Stalin og det er første gang på over 20 år at Stalin har forlatt sovjet-russisk område. De forente nasjoners presse tillegger møtet den aller største betydning, og det blir livlig kommentert. Meldingen om at møtet hadde funnet sted, kom ikke uventet, skriver en London-avis, og tillegger møtet avgjørende betydning. I Moskva-presse er Stalins møte med de to andre statssjefer blitt inngående drøftet. Når Stalin først forlater sovjet-russisk jord for å delta i en konferanse, nå det vil være en konferanse av vital betydning for krigføring og Russland. Det er også en stor i vente. Den tyske presse betegner møtet som propagandapoker og fraskriver det enhver betydning.

På møtet ble det truffet viktige beslutninger vedrørende de allierte krigføring mot Tyskland, og viktige politiske spørsmål ble drøftet. I møtet deltok foruten de tre statssjefer en mengde representanter for de tre land militære og politiske. Blandt annet møtte de britiske og amerikanske militærføretøder i Moskva, den britiske og amerikanske ambassadør i Moskva med stab.

Et utførlig kommunike fra møtet ventes å bli utsendt et av de første dager.

Italia. Dagens kommunique fra Nordafrika melder om fremgang både for 8 og 5 arme i Italia. Der 8 arme avanserer nordover og forfølger de retirerende tyske styrker som stadig får forsterkninger nordfra. Britene har erobret byen San Vito. Lenger inne i landet yder de tyske styrker forbitret motstand, og byen Orsonjo er gjenerobret av tyskerne etter at voldsomme kamper har funnet sted. Også ved Lanciano yder tyskerne innbitt motstand, men en tysk melding sier at byen nå er blitt evakuert. 5 arme har vunnet ytterligere terrang til kross for sterk tysk motstand. De allierte står nå foran den største naturlige hindring i terrenget som de hittil har møtt under foltoget i Italia. En åsrygg som strekker seg i østvestlig retning vanskeligjør fremrykningen. Den består av steil granitt og lar seg ikke forsere. Den kan kun passerer ved å benytte volene langs kysten rundt fjellet. Britiske destroyere understøttet 5 armers operasjoner til lands under fremrykningen i går. Siden senket den et tysk forsyningskip. Under trefningene hadde destroyeren ingen tap av menneskelig og ingen sårede, og den led ingen skade. Flyvirksonheten over de italienske fjorder er sterkt redusert de siste døgn på grunn av dårlig vær. Tyske transportor ble bom-

bommet. Går. Fredag var store styrker allierte bombefly på Virgona. Blandt annet ble Bolzano bombet, og Firenze og trafikkn utepunkter så hjemsekt. Over Cos ble to fiendtlige maskiner skutt ned i går, samtidig ble høynen på Rhodos bombet uten at de allierte led noen tap.

Russland. Russene har begynt en ny voldsom offensiv i Hvite-russland. Fredag ble over 100 byer og landsbyer befrikk i dette område, og fremrykningen fortsatte lørdag og i dag. Dagens sovjet-russiske kommunique melder at de russiske styrker nå står bare 35 km fra Mogiler. News Chronicle's korrespondent i Moskva, Paul Wintherton skriver om de voldsomme kampene og melder at russerne rykket fram mellom 10 og 12 km på dette avsnitt i går, og at det er lite sannynlig at tyskerne kan klare å stanse den russiske fremrykning. I går ble 30 landsbyer til befrikk, og tyskerne ble tilføyet store tap. Truslen mot Stobin og mot Rogasjev øker stadig, og dagens kommunique melder at de russiske styrker står bare 12 km fra begge disse byer. I Kiev-fremrykningen er alle tyske angrepsforsøk blitt avvist. Syd for Kramentsjug rykker russerne fram, og flere viktige tyske stillinger er blitt erobret. Fremrykningen i retning av Snamenka fortsetter, og russerne står nå bare 5 km fra dette viktige knutepunkt.

Kampene på Krim er blusset opp igjen, idet russerne går hardt på for å utvide sitt bruhode på Kertsj.

Flyangrep. Britiske Mosquito-fly rettet angrep mot mål i Vest-Tyskland i natt. Fra dette tekt og fra mineutgigning i fiendtlig forvann savnes et fly. Nærmere enkeltheter om nattens operasjoner foreligger ennå ikke. Britiske jagerbombefly skjøt ned 11 av 14 angripende tyske fly over England i går uten selv å lide tap. De tre siste netter har ingen tyske fly vært over England. Amerikanske jagerbombere angrep i går mål i Nederland og skjøt ned 3 fiendtlige fly. Heller ikke de amerikanske styrker led noen tap. Et britisk fly gikk tapt under patruljeflyvning.

Rekonoseringsflyvning over Berlin i natt viste at det fremdeles var voldsomme branner i gang etter angrep natt til i går, da 1500 tonn bomber ble kastet over byen. Tysk telegrafbyrå varsler at det er voldt stor skade. Under angrepet natt til fredag som varte i 30 minutter ble det også kastet 1500 tonn bomber, og voldsomme eksplosjoner ble i akttakt. Det tyske jagerforsvar var usedvanlig virksomt, idet de tyske jagere gikk opp og møtte angriperne 60 miles utenfor byen. Til tross for dette gikk alle bombeflyene inn over målet. Hundrevis av jyskastere og en kraftig speerild som det forekom flyverne umulig å forsere var i virksomhet. 41 fly savnes fra dette angrep og etter angrep som Mosquitofly rettet mot mål i Vest-Tyskland. Ingen aviser kom ut i Berlin fredag morgen. I løpet av de siste 14 dager er det kastet en større bombelast over Berlin enn tyskerne kastet over London i løpet av 11 måneder.

Marineminister Knox opplyste på pressekonferansen i Washington fredag at USA satte en kvart million ny krigsskip tonnasje i tjeneste i november måned. Det var hovedsakelig "combat"-skip, hangarskip og destroyere. USA disponerer nå 260 destroyere, eller det antall som president Roosevelt forlangte i fjor sommer. Innen årets slutt vil antallet destroyere være oppe i over 300.

Danmark. Et av de mest vellykkede attentater ble foretatt i Danmark i fredags idet en stor fabrikk, som utelukkende arbeider for tyskerne, ble sprengt i luften og fullstendig ødelagt. Attentatet fant sted like etter kl. 7 da tyskerne hadde kunngjort benyttelsen av 5 danskere, anklaget for sabotasje.

De schweiziske studenter over hele landet har protestert mot deportasjonen av norske studenter. Baltiske studenter i Sverige har også protestert.